

Paviljoendreef, 's Gravenwezel (Schilde)

Een Archeologienota

Auteur:

T. Van Mierlo (veldwerkleider)

Autorisatie:

X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)

Colofon

VEC Nota 551

Paviljoendreef, Schilde, Een archeologienota

Vlaams Erfgoed Centrum bvba

Auteurs: T. Van Mierlo & X. Alma

In opdracht van: Vertrouwelijk

Foto's en tekeningen: Vlaams Erfgoed Centrum, tenzij anders vermeld

© Vlaams Erfgoed Centrum bvba, Geel, mei '19

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum bvba.

Vlaams Erfgoed Centrum bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek

ISSN 2506-7486

Vlaams Erfgoed Centrum

Liesdonk 5

2440, Geel

Tel +32 (0)14 95 34 70

info@vlaamserfgoedcentrum.be

www.vlaamserfgoedcentrum.be

Inhoud

1	Verslag van resultaten van het bureauonderzoek	5
1.1	Beschrijvend gedeelte	5
1.1.1	Administratieve gegevens	6
1.1.2	Archeologische voorkennis	7
1.1.3	Huidig gebruik	7
1.1.4	Beschrijving van de geplande werken	9
1.1.5	Juridisch kader	9
1.1.6	Doelstelling, vraagstelling en methode	11
1.2	Assessmentrapport	12
1.2.1	Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden	12
1.2.2	Beschrijving van bekende archeologische waarden	18
1.2.3	Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden	19
1.2.4	Synthese	31
1.2.5	Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie	32
1.2.6	Samenvatting	33
	Literatuur	34

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

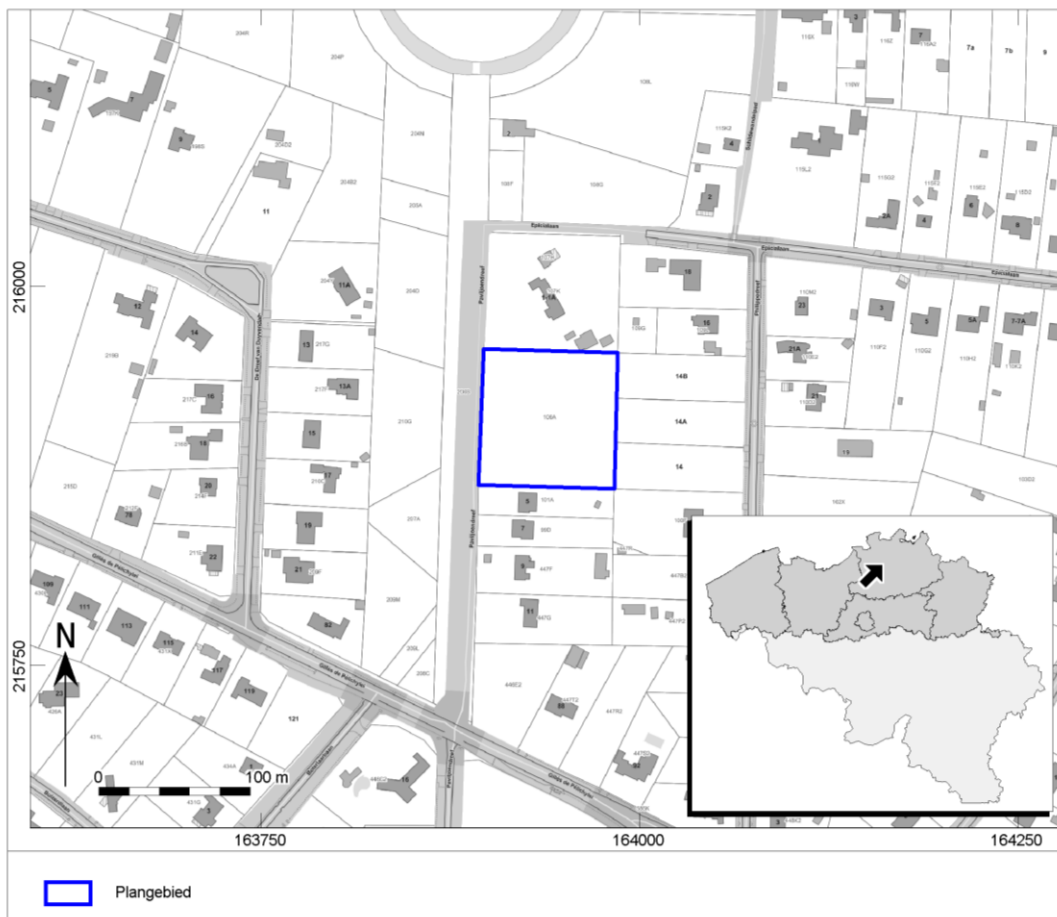
Periode	Tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19 ^e E - heden
Nieuwe tijd:		16 ^e E - 18 ^e E na Chr.
Middeleeuwen:		5 ^e E - 15 ^e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13 ^e E - 15 ^e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10 ^e E - 12 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^e E - 9 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^e E - 8 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden-IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		ca. 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen

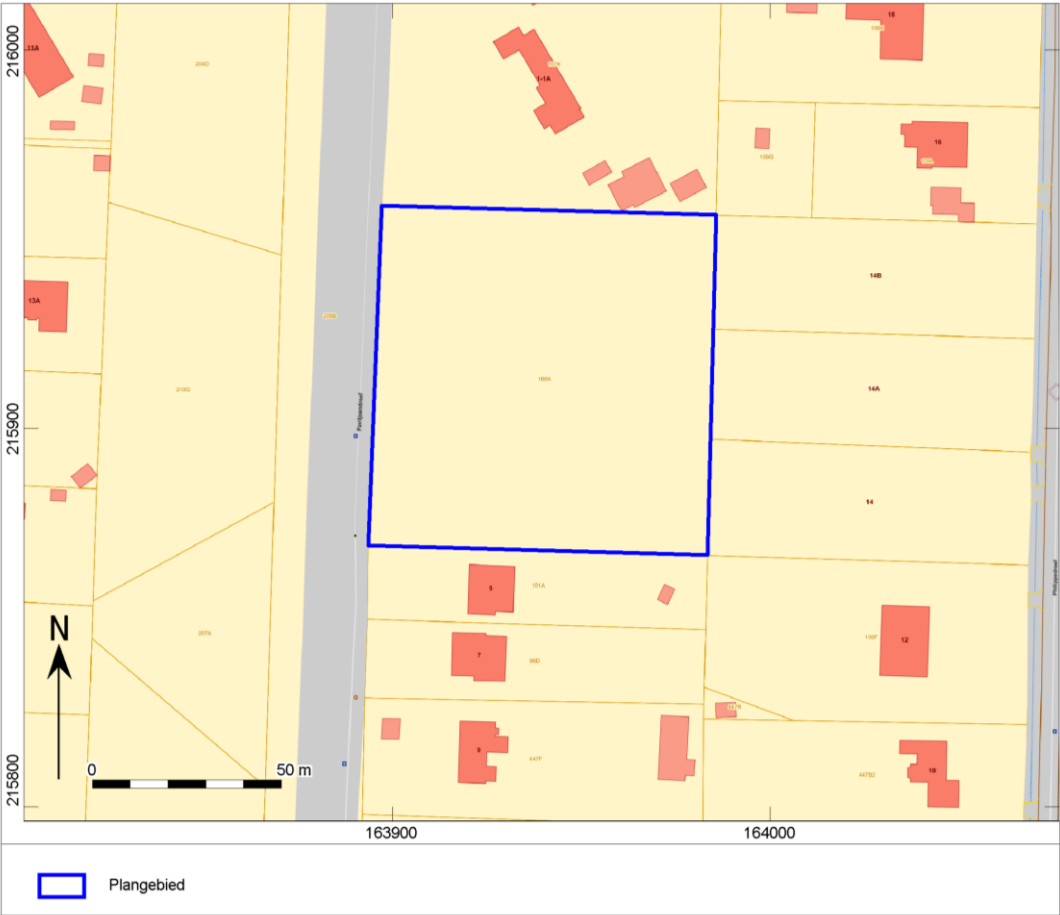
1 Verslag van resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in februari 2019 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Paviljoendreef te Schilde (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen verkavelingsplannen.

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.

Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.

1.1.1 Administratieve gegevens

Uitgevoerde fasen binnen archeologienota:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Verkaveling
Locatie:	Paviljoendreef
Plaats:	's Gravenwezel
Gemeente:	Schilde
Provincie:	Antwerpen
Kadastrale gegevens:	Gemeente Schilde, Afdeling 3, Sectie B, Perceelnummer: 106a
Diepte bodemverstoring	100 centimeter onder maaiveld
Oppervlakte plangebied	8100 vierkante meter / 0,81 hectare
Oppervlakte bodemingrepen	8100 vierkante meter
Coördinaten (bounding box; Lambertcoördinaten (EPSG:31370))	163.893 / 215.866 163.939 / 215.912 163.985 / 215.958

Projectcode	2019A252 (bureauonderzoek)
VEC-projectcode:	5010015 (bureauonderzoek)
Auteur:	X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094) T. Van Mierlo (veldwerkleider)
Autorisatie: ¹	X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)
Begindatum onderzoek:	8 februari 2019
Einddatum onderzoek:	Februari 2019
Beheer en plaats documentatie:	Vlaams Erfgoed Centrum Liesdonk 5 2440 Geel
Relevante thesaurustermen:	Steentijd,wegen, kasteel, bureauonderzoek. https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus

In het onderzoeksgebied zijn de geen verstoorde zones vastgesteld:

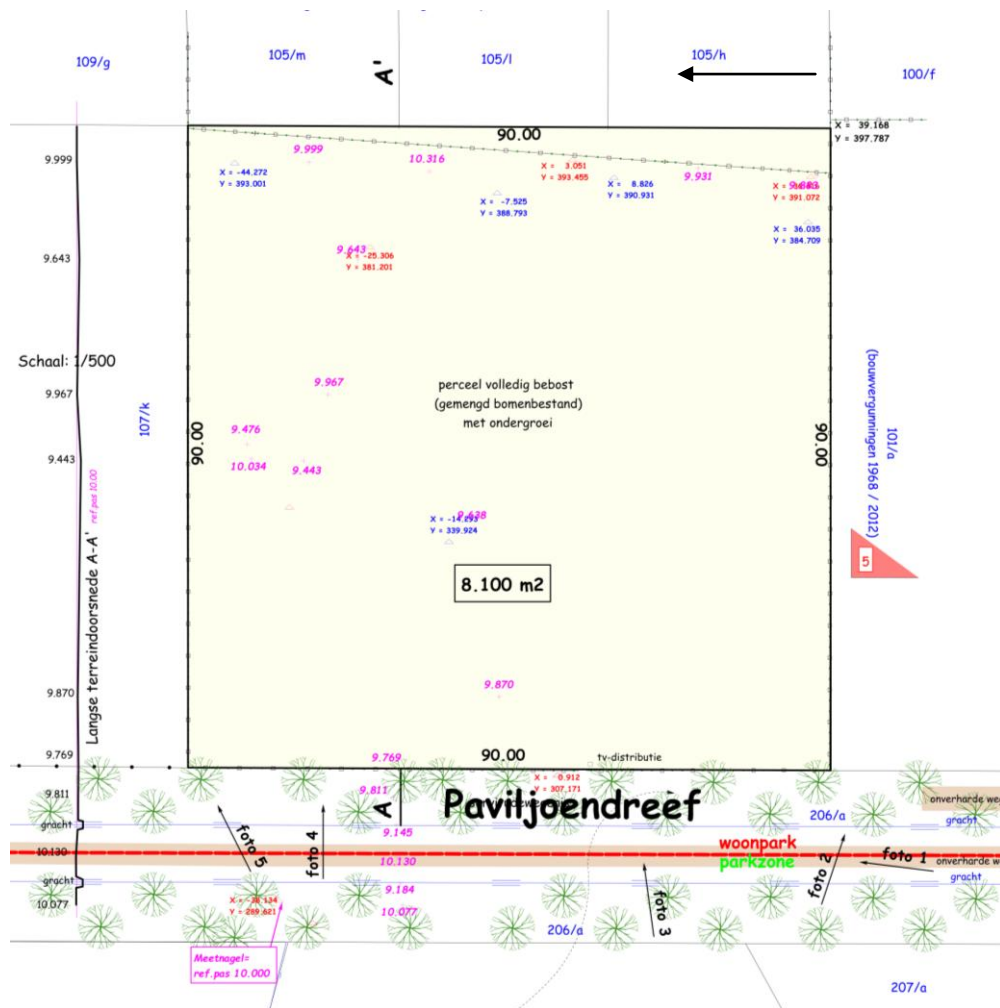
1.1.2 Archeologische voorkennis

Er is geen archeologische voorkennis beschikbaar voor het plangebied.

1.1.3 Huidig gebruik

Het plangebied is momenteel onbebouwd en volledig bebost. Het bos is opgebouwd uit een gemengd bomenbestand met ondergroei (Afb. 3). Ten westen van het plangebied is de Paviljoendreef gelegen. De dreef is omzoomd door een bomenrij.

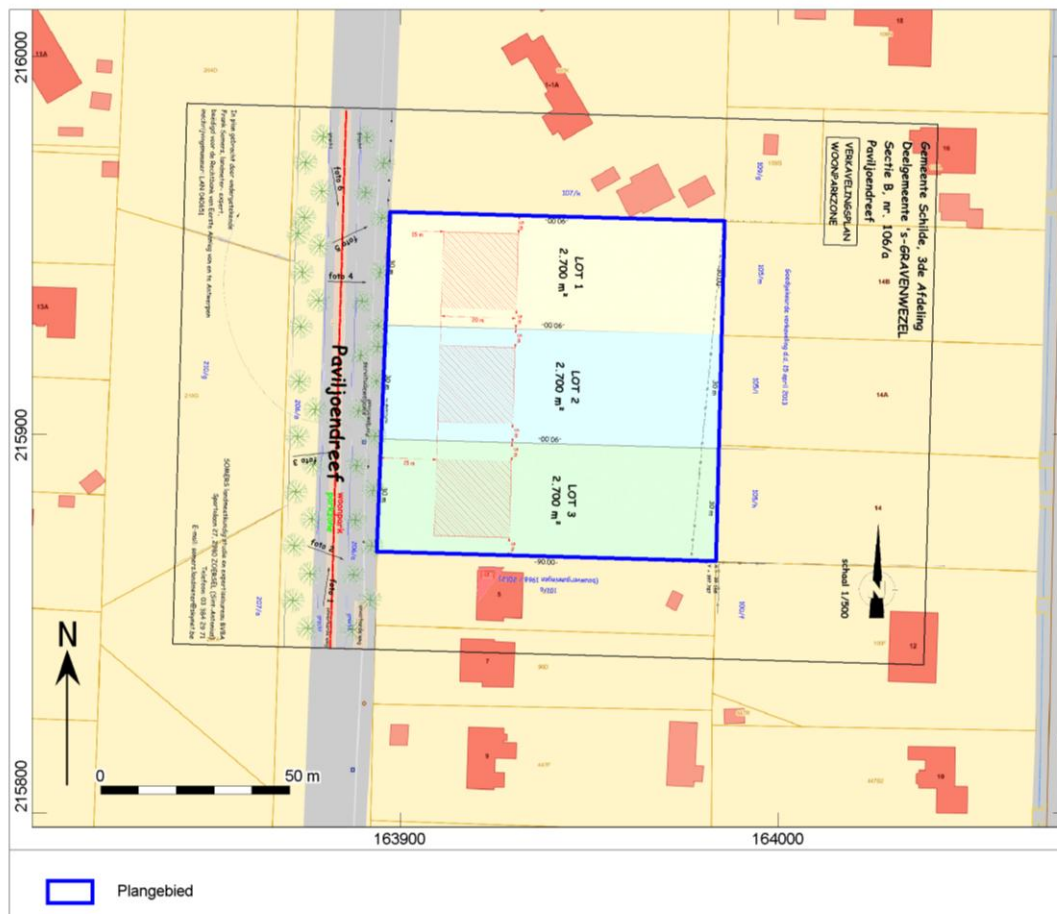
¹ Xander Alma is een werknemer bij ADC ArcheoProjecten BV. ADC ArcheoProjecten voert onderzoek in onderaanneming uit voor het Vlaams Erfgoed Centrum.

Afb. 3. De bestaande situatie van het plangebied.

1.1.4 Beschrijving van de geplande werken

Binnen het plangebied zal een verkaveling plaatsvinden. Het huidige perceel zal opgedeeld worden in drie loten van elk 2700 vierkante meter. Binnen deze percelen mag een alleenstaande woning op een afstand van 15m gerealiseerd worden. De bebouwing mag een maximale oppervlakte bevatten van 400 vierkante meter. Ook mogen de gebouwen onderkelderd worden.

Afb. 4. De nieuwe situatie binnen het plangebied.

Binnen de percelen mogen eveneens bijgebouwen geplaatst worden. Omdat de precieze oppervlakte en diepteverstoring nog niet gekend is van de geplande werkzaamheden wordt een minimale verstoring van 100 centimeter onder maaiveld voorgenomen.

De consequentie van de voorgenomen ingreep kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

1.1.5 Juridisch kader

Artikel 5.4.2. (07/07/2017 -)

Voorafgaand aan het verkrijgen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden moet een archeologienota als vermeld in artikel 5.4.8 en artikel 5.4.12 opgesteld en bekrachtigd worden in volgende situaties:

1° aanvragen met betrekking tot percelen die gelegen zijn in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site;

2° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken kadastrale percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones;

3° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken kadastrale percelen helemaal buiten de archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, liggen.

Voor de toepassing van het eerste lid, 2° en 3°, op terreinen zonder kadastraal nummer geldt de totale oppervlakte van de werf van de te vergunnen verkaveling.

Voor de toepassing van het eerste lid, 2° en 3°, dient enkel rekening gehouden te worden met de terreinen waarop werken uitgevoerd worden met het oog op het bouwrijp maken van de verkaveling en met de oppervlakte van de kavels die verkocht en verhuurd zullen worden voor meer dan negen jaar, waarop een recht van erfpacht of opstal gevestigd zal worden of waarvoor een van die overdrachtvormen aangeboden zal worden, zulks met het oog op woningbouw of de oprichting van constructies.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden wordt van die verplichting vrijgesteld indien de aanvraag betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering.

Bij de aanvraag voor het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden overeenkomstig artikel 85 en 86 van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning moet geen bekrachtigde archeologienota worden toegevoegd, voor zover dit niet gepaard gaat met bijkomende ingrepen in de bodem.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden kan een reeds bekrachtigde archeologienota indienen, als de aanvraag betrekking heeft op dezelfde percelen en als de ingreep in de bodem van de te vergunnen werken overeenkomt met de ingreep in de bodem van de werken omschreven in de bekrachtigde archeologienota. Als er in de archeologienota een archeologische opgraving werd opgelegd, moet deze zijn uitgevoerd en moet hierover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd. In het geval dat er gebruik is gemaakt van onderafdeling 7 van deze afdeling moet de bekrachtigde nota zijn uitgevoerd. Als er in de nota een archeologische opgraving wordt opgelegd, moet daarover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd.

De archeologienota werd vervaardigd naar aanleiding van een aanvraag voor een verkavelingsvergunning. Op basis van de ligging van het plangebied geheel in nog niet vastgestelde zone, geldt een verplichting voor het opstellen van een archeologienota bij een gezamenlijke perceeloppervlak groter of gelijk aan 3000 m². Aangezien de percelen in het te ontwikkelen gebied in totaal een oppervlakte van 8100m² beslaan, en daarmee de maximale onderzoeksgrenzen worden overschreden, dient de initiatiefnemer een bekrachtigde archeologienota te laten opmaken.²

Het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied dient te gebeuren op grond van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetector (versie 2.0). Het doel van de Code is om als een minimale standaard te dienen voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek en het gebruik van metaaldetectoren in Vlaanderen.³

² <https://geo.onroerenderfgoed.be>

³ Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016

De eventuele vondsten en bijhorende documentatie die tijdens het archeologisch onderzoek worden verzameld, zullen voorlopig worden bewaard bij Vlaams Erfgoed Centrum bvba. Na afronding van het totale onderzoek zullen de vondsten en data worden overgedragen.

1.1.6 Doelstelling, vraagstelling en methode

Het bureauonderzoek vormt binnen de archeologienota de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van het bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting. Daarbij worden onder andere de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), relevante historische kaarten en informatiebronnen omtrent de ondergrond gebruikt.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*
- *Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?*
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

De beschrijving van de historische, archeologische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

Aardkundige gegevens:

- Tertiaire kaart
- Quartairgeologische kaart 1:50.000
- Geomorfologische kaart
- Bodemkaart 1:50.000
- Bodemgebruikskaart
- Bodembedekkingskaart
- Erosiekaart
- Hoogteverloopkaarten
- Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen
- Profielbeschrijvingen opgesteld bij opmaak van de bodemkaart

Archeologische gegevens:

- Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Historische gegevens:

- Kadasterplan
- Ferraris kaarten uit 1771-1778
- Atlas der buurtwegen 1840-1850
- Vandermaelenkaart 1846-1854
- Popp-kaarten
- Topografische kaarten
- Luchtfoto's 1971-2015

Externe partijen:

- Input Onroerend Erfgoed
- Regio-experts
- Literatuur
- Gemeente
- Amateurarcheologen en heemkundekringen
- Iconografische bronnen
- Toponymie
- Huidige gebruikers

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

Het onderzoeksgebied kenmerkt zich aardwetenschappelijk als volgt:

Bron	Informatie
Tertiaire kaart ⁴	Formatie van Brasschaat – Lid van Hemeldonk
Quartairgeologische kaart 1:50.000 (afb. 6) ⁵	Profieltype 21: - Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (HQ) - Getijdenafzettingen (estuariene afzettingen) met mogelijke intercalatie van fluviatiele en eolische afzettingen. De afzettingen dateren van het Vroeg-Pleistoceen volgens de Noordwest-Europese classificatie en van het Tertiair volgens de internationale stratigrafische commissie (G(f)VPt,p-Te).
Geomorfologie ⁶	Kempische laagvlakte
Bodemkaart 1:50.000 ⁷	I-Zep(o) Natte zandbodem zonder profiel I-Sep Natte lemig zandbodem zonder profiel
Reeds verrichte boringen ⁸	1405-B418510 (Ten oosten van het plangebied) 0,00 – 2,00: geel zand 2,00 – 8,00: grof grijs zand 8,00 – 16,00: matig grof grijs zand met schelpen 16,00 – 60,00: matig zwart zand met enkele schelpen
Hoogtekaart ⁹	10 tot 10,8mTAW
Bodemerosie ¹⁰	Zeer weinig erosiegevoelig
Bodemgebruikkaart ¹¹	Loofbos
Bodembedekkingskaart ¹²	Bomen

Het plangebied ligt binnen de zone gekarteerd als Lid van Hemeldonk. Deze Tertiaire afzettingen, gedateerd tijdens het Plioceen, zijn lichtgrijze tot lichtgroen. Verder bestaan ze uit fijne, zeer goed gesorteerde, weinig klei-, glauconiet- en glimmerhoudende zanden.

⁴ <http://www.geopunt.be/kaart>.

⁵ <http://www.geopunt.be/kaart>.

⁶ <http://www.geopunt.be/kaart>.

⁷ <http://www.geopunt.be/kaart>.

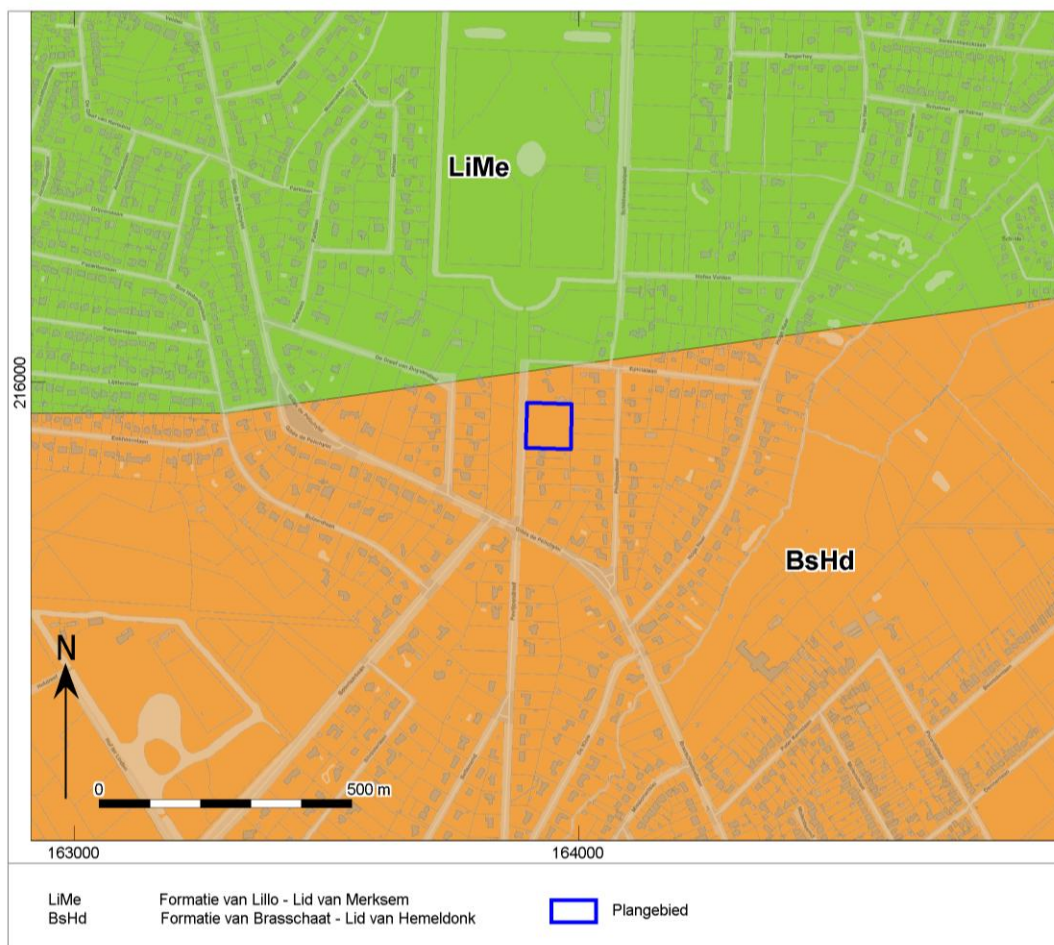
⁸ <http://www.geopunt.be/kaart>.

⁹ <http://www.geopunt.be/kaart>.

¹⁰ <http://www.geopunt.be/kaart>.

¹¹ <http://www.geopunt.be/kaart>.

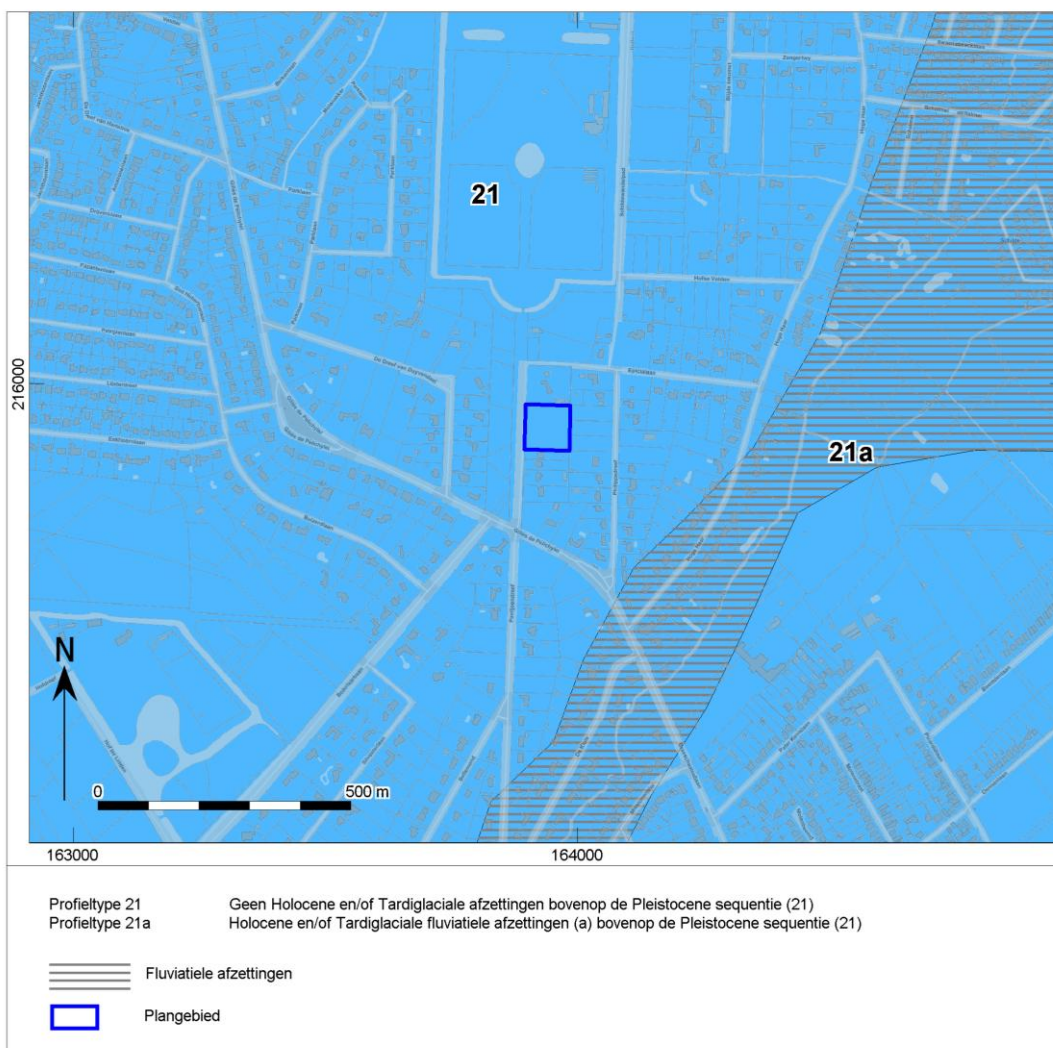
¹² <http://www.geopunt.be/kaart>.

Afb. 5. Locatiekaart van het plangebied op de Tertiair geologische kaart.

Boven op de Tertiaire afzettingen werden afzettingen gerekend tot het Lid van Brasschaat afgezet. Dit bestaat uit een zandig complex met een gemiddelde dikte van 10 tot 30 meter. Kenmerkend zijn mica's en glauconiet, ook vegetatieresten, veenspikkels, veenbrokken, houtfragmenten, allerlei deformatiestructuren en in mindere mate microbreuken. De sedimenten zijn voornamelijk afgezet in één of meerdere cycli. Er kunnen twee sedimentatiemodellen onderscheiden worden binnen dit lid. Deze zijn beide wel gevormd binnen een door getijde gedomineerd estuarium. Het eerste sedimentatiemodel is opgebouwd uit een opeenvolging van verschillende wadtypes, in een stapsgewijze opeenvolging, en geulen, de laatste al dan niet met banken. Het tweede model bestaat uit zandbanken of zandwadden waarvan de dikte tot meer dan 20 meter oploopt. Een onderscheid tussen beide milieus is aan de hand van boringen moeilijk te maken.

Boven op de afzettingen van het Lid van Brasschaat werden de afzettingen van de Formatie van Wildert afgezet. Deze dateren uit het Pleni-Weichsel, meer bepaald Brabantiaan. Deze eolische afzettingen kunnen gekenmerkt worden als geel, geelgrijs vrij goed gesorteerde zwaklemige kwartshoudende zanden. Sporadisch zijn deze grindhoudend als gevolg van cryoturbatie van onderliggende grindrijke afzettingen. Soms kan aan de basis een keienlaag aangetroffen worden. Mogelijk is er een bijmenging van glauconiet. Regelmatig is er een zwakke gelaagdheid op te merken die zich toont door een minieme korrelgroottevariatie op centimeter-schaal.

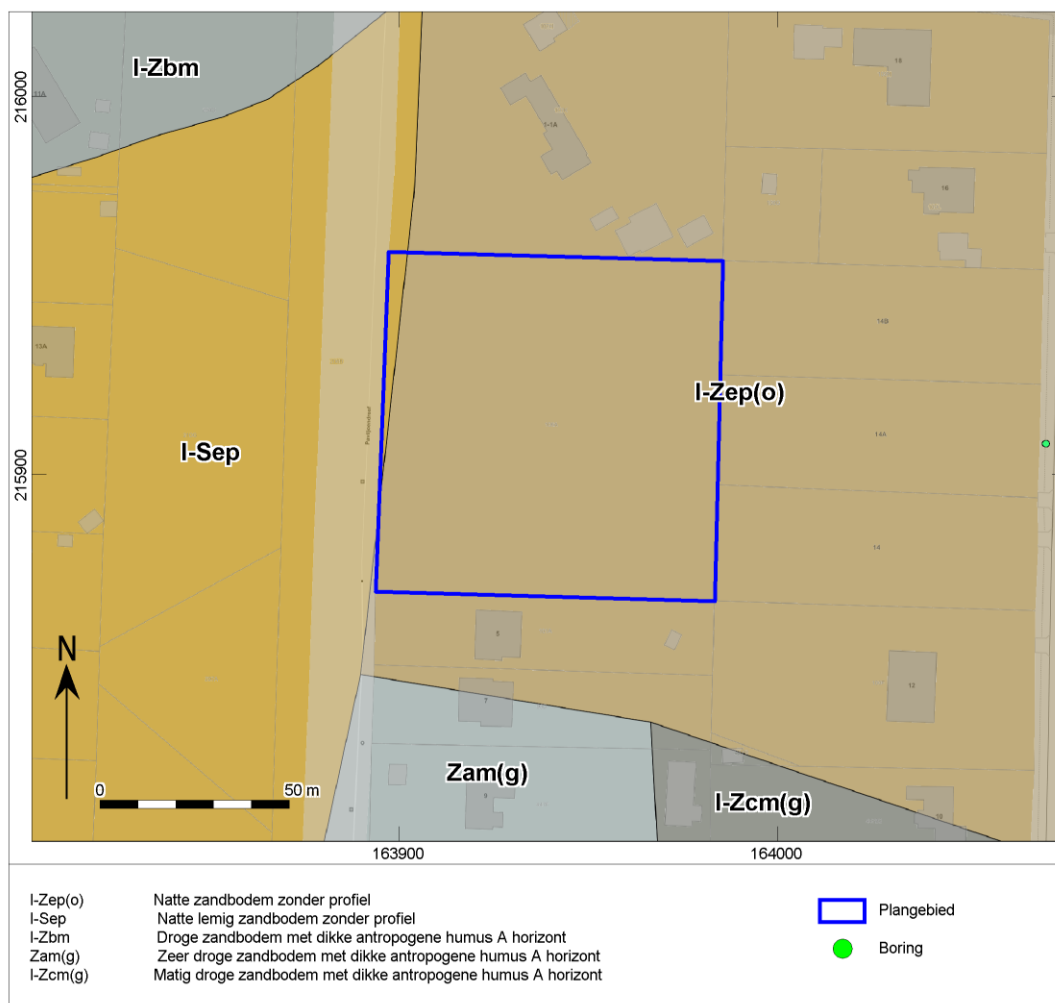

Afb. 6. Locatiekaart van het plangebied op de Quartairgeologische kaart.

Binnen het plangebied kunnen twee bodemtypes gesitueerd worden. Het grootste gedeelte van het plangebied bestaat uit bodemtype I-Zep(o), een natte zandbodem zonder profiel. Het westelijke gedeelte bestaat uit bodemtype I-Sep, een natte lemig zandbodem zonder profiel.

I-Zep(o), gelegen over het grootste gedeelte van het plangebied, is een natte grondwaterbodem met een reductiehorizont tussen 80 en 120 centimeter diepte. Onder bosgebieden bevindt zich een humusarme bodem. De bouwvoor rust rechtstreeks op sterk roestig, grijsgeel zand dat tussen 80 en 120 centimeter volledig gereduceerd is.

Het andere bodemtype namelijk I-Sep, is een natte grondwatergrond met reductiehorizont. De reductiehorizont heeft roestverschijnselen die zich aftekenen in het benedengedeelte van de humeuze bovengrond en een blauwgrijze reductie horizont heeft die start tussen 100 en 120 centimeter diepte. Het is een natte depressie- en beekvalleiggrond. Onder bosgebied bevindt zich een dunne humeuze bovengrond.

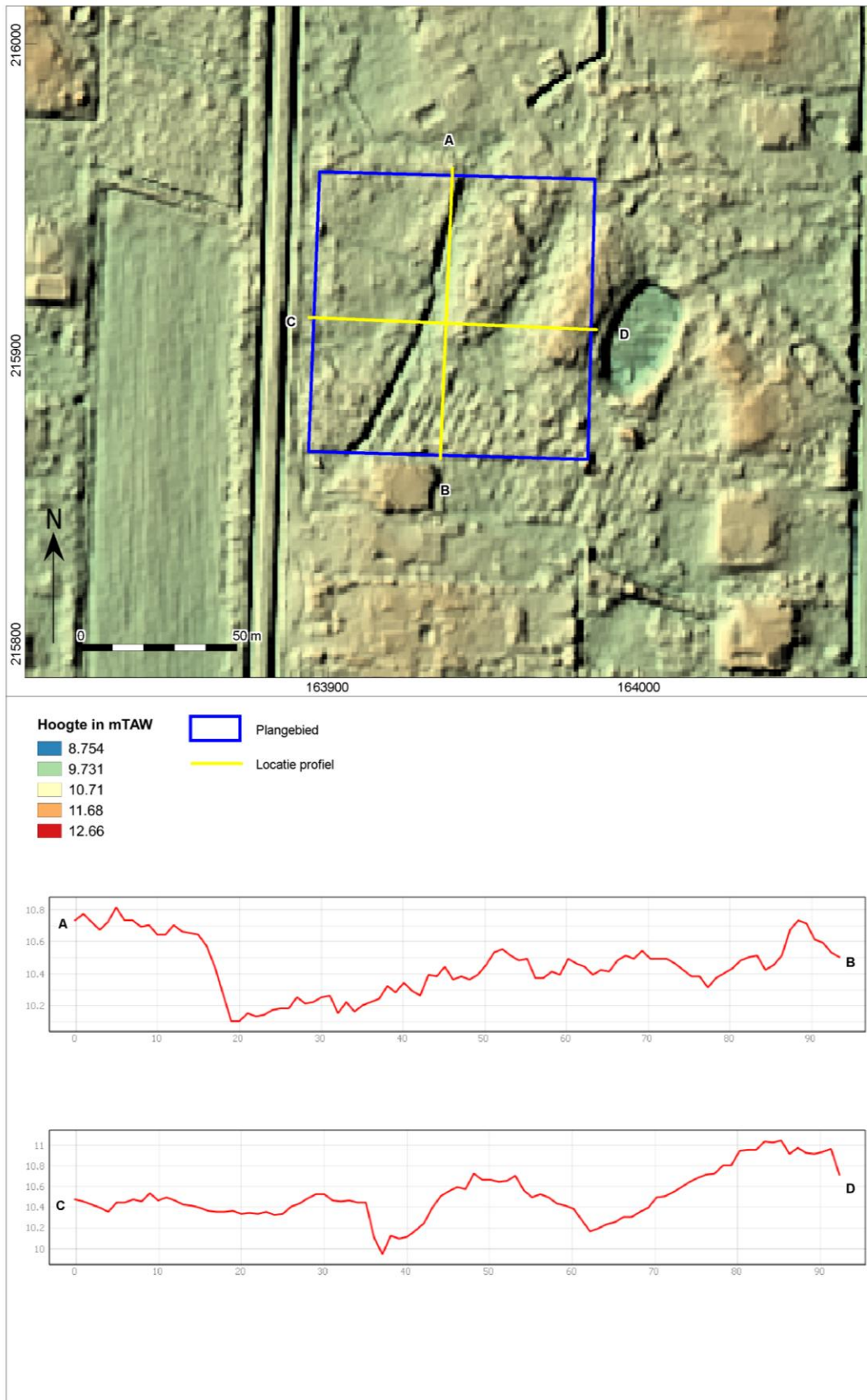
Afb. 7. Het plangebied op de bodemkaart.

Het plangebied kent geen vlak verloop. Profiel AB toont dat het centrale gedeelte van het plangebied lager (10,4 meter TAW) gelegen is. Er loopt eveneens een duidelijke grens doorheen het plangebied. Dit is geen gracht, maar wat de oorzaak is van deze grens is niet duidelijk. Mogelijk was dit vroeger een waterloop. Verder is in het oostelijke gedeelte van het plangebied een hoger gelegen zone merkbaar. Dit is eveneens het geval voor het meest oostelijke gedeelte van het plangebied.

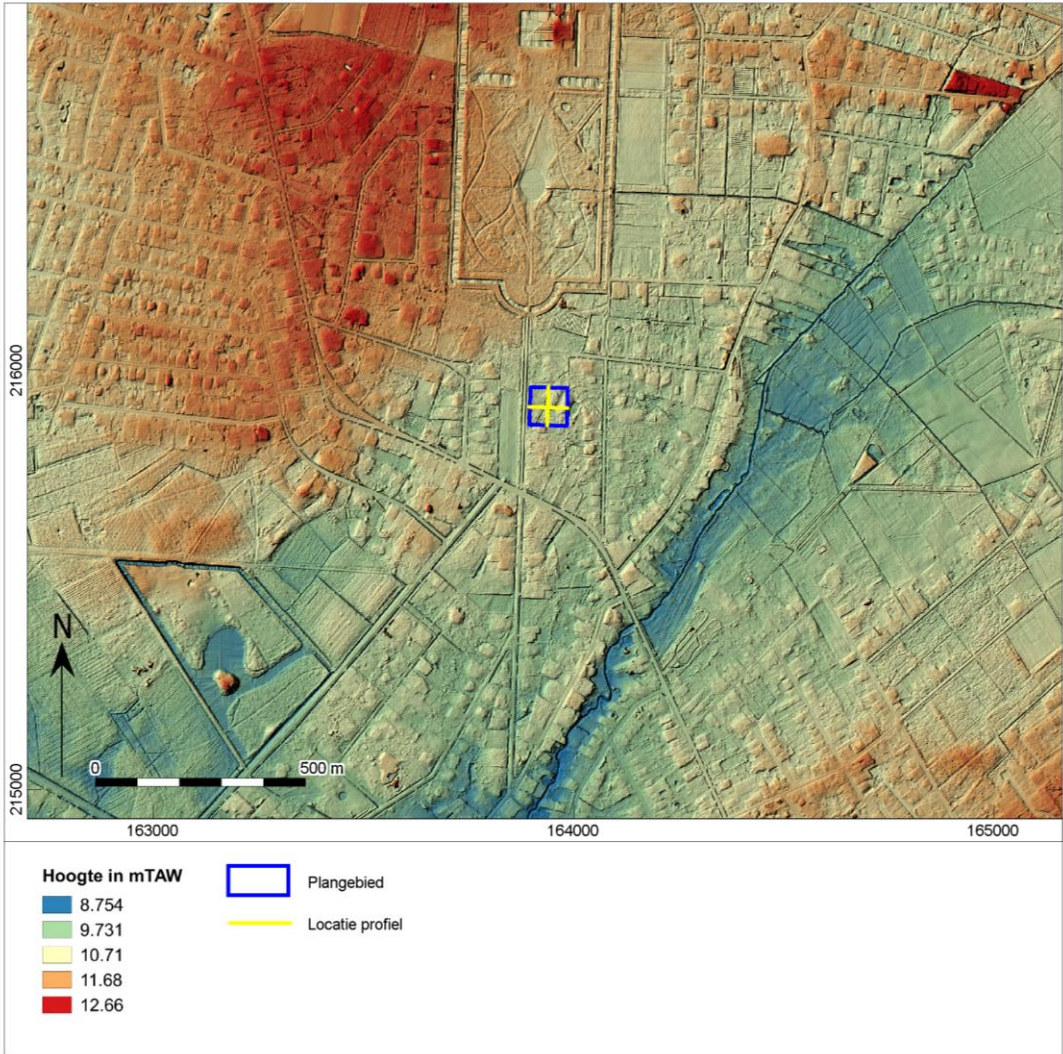
Het westelijke gedeelte is eveneens lager (10,4 meter TAW) gelegen volgens profiel CD. Het westelijke gedeelte lijkt eerder vlak. Dit is in tegenstelling met het oostelijke gedeelte dat eveneens deze kleine 'heuvels' binnen het plangebied aangeeft.

Rondom het plangebied is een vijver te situeren. Deze is aanpalend gelegen aan het plangebied. Ten westen van het plangebied is een weg gelegen.

Het tweede DTM toont dat ten oosten van het plangebied een vallei te situeren is. Ten noordwesten van het plangebied is een hoger gelegen plateau te zien. Het plangebied is eerder gelegen op de helling van het plateau naar deze vallei. Verder toont het plangebied duidelijk het noordelijk gelegen kasteelhof.

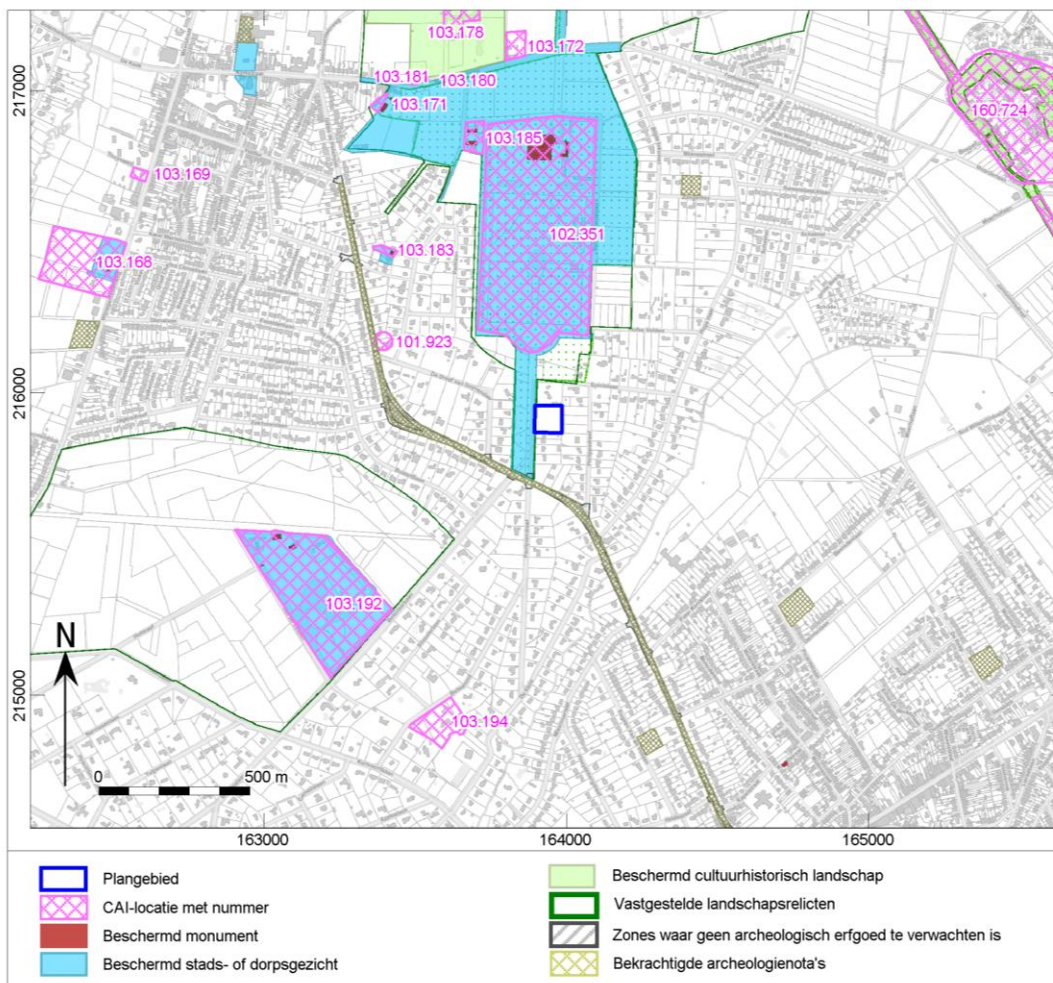
Afb. 8. Het plangebied op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM), inclusief profiel hoogteverloop.

Afb. 9. Het plangebied op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).

1.2.2 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied zijn in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed de volgende archeologische waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (afb. 10):

Afb. 10. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.

CAI nummer	Afstand t.o.v. plangebied	Datering	Omschrijving
101923	Circa 550m	18 ^{de} eeuw	Molen
102351	Circa 200m	16 ^{de} eeuw Volle Middeleeuwen	Waterburcht met donjon Versterkt kasteel
103168	Circa 1470m	18 ^{de} eeuw	Landhuis
103169	Circa 1520m	18 ^{de} eeuw	Hoeve
103172	Circa 1160m	18 ^{de} eeuw	Huis
103178	Circa 1260m	Late Middeleeuwen	Site met walgracht

103180	Circa 1150m	18 ^{de} eeuw	Kapel
103181	Circa 1160m	18 ^{de} eeuw	Hoeve
103183	Circa 700m	18 ^{de} eeuw	Hoeve Molen – reeds verdwenen in 1908
103185	Circa 900m	17 ^{de} eeuw	Hoeve
103192	Circa 770m	18 ^{de} eeuw	Lusthof – Hof van plaisantie
103194	Circa 960m	17 ^{de} eeuw	Hoeve
160724	Circa 1650m	20 ^{ste} eeuw	Fort van 2de orde met caponnières

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn op basis van de CAI meerdere archeologische meldingen bekend. Deze dateren allen vanaf de Middeleeuwen tot de 20ste eeuw.

Alle meldingen kunnen ondergebracht worden onder bouwhistorische elementen. Deze werden teruggevonden op basis van historisch kaartmateriaal. Enkel melding 102351 werd verder onderzocht waardoor er een beheersplan¹³ opgesteld werd. Verdere informatie is hieronder (1.2.3) terug te vinden.

Op basis van deze gegevens kan vastgesteld worden dat de omgeving vanaf de Middeleeuwen zeer interessant was. Er zijn geen meldingen met betrekking tot de vroeger te dateren archeologische resten in de omgeving. Dit is mogelijk het gevolg van het gebrek aan archeologisch onderzoek in de omgeving.

1.2.3 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

Historische situatie

Het plangebied is gelegen in het dorpscentrum van Schilde. Schilde hoorde tot het markgraafschap Antwerpen. In 1106 werd dit markgraafschap toegevoegd bij het hertogdom Brabant. Daarna werd Schilde ingedeeld bij het kwartier van het Land van Rijen. De oudste vermelding van Schilde was in een oorkonde van de abdij van Tongerlo in 1183 onder de naam “Schinla”. De vermelding dat Schilde ontstaan was circa 1000.

In de eerste helft van de 12de eeuw schonken de hertogen van Brabant, goederen te Schilde aan de familie van Crainhem (Kraainem). Zeger van Craynem schonk in 1185 aan de abdij van Affligem 1/5 van de Villa van Schilde. Tot 1559 behoorde Schilde tot het bisdom Kamerijk. Tijdens de periode 1582-1583 werden er vele huizen vernield. Vanaf 1559 behoorde de parochie tot het bisdom Antwerpen. De goederen van Schilde waren in 1679 verkocht aan het Seminarie van Antwerpen. Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1701) werd een verdedigingslijn aangelegd in opdracht van Lodewijk XIV. Deze verdedigingslijn, de linnekens, werd aangelegd aan de zuidgrens van Schilde langs de Schijn. In 1703 sloegen de Fransen hun kamp op in het uiterste noorden van Schilde. Dit kamp had eveneens veldschansen en wallen. Van deze bleef een aarden veldschans bewaard. In 1745 werd de baan Antwerpen-Turnhout rechtgetrokken. In 1746 (14 juni) had een veldslag, Convooislag, plaats tussen de Fransen en Oostenrijkers in Schilde-Brecht.

In 1801 behoorde Schilde tot het aartsbisdom Mechelen. In 1910 werd in het oosten van de gemeente het Fort van 's Gravenwezel en een schans gerealiseerd die in 1939 verbonden werden met de antitankgracht.

¹³ <https://plannen.onroerenderfgoed.be/plannen/654>

Vanaf 1962 behoorde het terug bij het bisdom Antwerpen. In de 20ste eeuw evolueerde Schilde van een nederzetting bij de Schijn naar een straatdorp langs de Turnhoutsebaan. Het karakter van de dorpskern werd tijdens deze periode sterk gewijzigd door de aanleg en rechte trekking van wegen. In 1960 ging het gedeelte rondom de kerk verloren door de aanleg van het huidige Kerkplein.¹⁴

Bouwhistorische schets

Ten noorden van het plangebied is een beschermd dorps- en stadsgezicht te situeren genaamd, Domein Casterhof en Kasteel van 's Gravenwezel. 's Gravenwezel is een deelgemeente van Schilde. Het Kasteel van 's Gravenwezel is een vierkant waterslot dat met alle waarschijnlijkheid teruggaat tot in de 15de eeuw. In de periode van de 18de tot de 20ste eeuw werd het verbouwd. Het kasteel is gelegen in een landschapspark dat aangelegd werd tussen 1783 en 1786 naar een ontwerp van B. Gaine. Deze structuur is nog herkenbaar op de onderstaande historische kaarten. De drevenstructuur rondom het kasteel is eveneens opvallend. Zo vormen de Paviljoendreef en de Sint-Jobsesteenweg een grote verticale as die de verbinding maakt tussen het kasteeldomein met Sint-Job in het noorden en de Zwanebeek in het zuiden.

Het andere kasteel binnen dit dorps- en stadsgezicht is het Katershof. Dit ontstond in de 15de eeuw en werd grondig verbouwd in de 17de eeuw. Enkel de toren aan de oostelijke gevel heeft nog een oudere kern. Een wagenhuis, stalling, een kleine woning, een oranjerie, grasperken en een beboomd kasteelpark omgeven het kasteelgebouw. Grenzend aan het domein 'Katershof' staat de 'Kapel van de ovenbuur', een als Onze-Lieve-Vrouwekapel ingericht gemeenschappelijk bakhuisje uit de tweede helft van de 18de eeuw. De Duyvendaelhoef en Hoeve Marijnissen zijn twee historisch waardevolle hoeves met bijgebouwen, waarvan de oudste gedeelten teruggaan tot de 18de eeuw. Samen met de weinige resterende weilanden in de omgeving vormen zij een laatste spoor van de vroeger open, landelijke omgeving van de kasteeldomeinen.¹⁵

Historische kaarten

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Ferraris kaarten ¹⁶	1771-1778	Hieruit blijkt dat het plangebied onbebouwd is en in gebruik als bosgebied. Het is reeds gelegen aan de dreef.
Atlas der buurtwegen ¹⁷	Ca. 1840-1850	Hierop valt af te lezen dat het plangebied eveneens onbebouwd is en gelegen aan de dreef.
Vandermaelen kaarten ¹⁸	1846-1854	Op deze kaart is te zien dat het plangebied onbebouwd is en in gebruik als bosgebied.
Poppkaarten	Na 1842	Deze kaart toont ook dat het plangebied onbebouwd is en ten oosten van het plangebied een vijver of ven te situeren is.
Topografische kaart ¹⁹	1873	De topografische kaart van 1873 toont eveneens dat het plangebied onbebouwd is en in gebruik door bosgebied. Doorheen het plangebied loopt een weg die een scherpe bocht naar het oosten maakt.
Topografische kaart ²⁰	1904	De topografische kaart van 1904 toont weinig verschil. Enkel het centrale gedeelte kent momenteel geen weg meer. In het oostelijke gedeelte is nog wel een weg te situeren. Het overige gedeelte is in gebruik als bosgebied.
Topografische kaart ²¹	1939	De topografische kaart van 1939 toont dat het gebied in gebruik is als

¹⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120700>

¹⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135025>

¹⁶ Ferraris 1771-1778.

¹⁷ onbekend 1840-1850.

¹⁸ Vandermaelen 1846-1854.

¹⁹ <http://www.cartesius.be>

²⁰ <http://www.cartesius.be>

Bron	Jaartal	Historische situatie
Luchtfoto ²²	1971	bosgebied en dat doorheen het plangebied een soort weg gelegen is. De luchtfoto van 1971 en 1979-1990 toont dat het plangebied gelegen is aan de dreef en in gebruik is als bosgebied.
Luchtfoto ²³	1979-1990	Idem.
Luchtfoto ²⁴	2013-2015	De luchtfoto van 2013-2015 toont dat het plangebied nog altijd in gebruik is als bosgebied.

²¹ <http://www.cartesius.be>

²² <http://www.geopunt.be/kaart>.

²³ <http://www.geopunt.be/kaart>.

²⁴ <http://www.geopunt.be/kaart>.

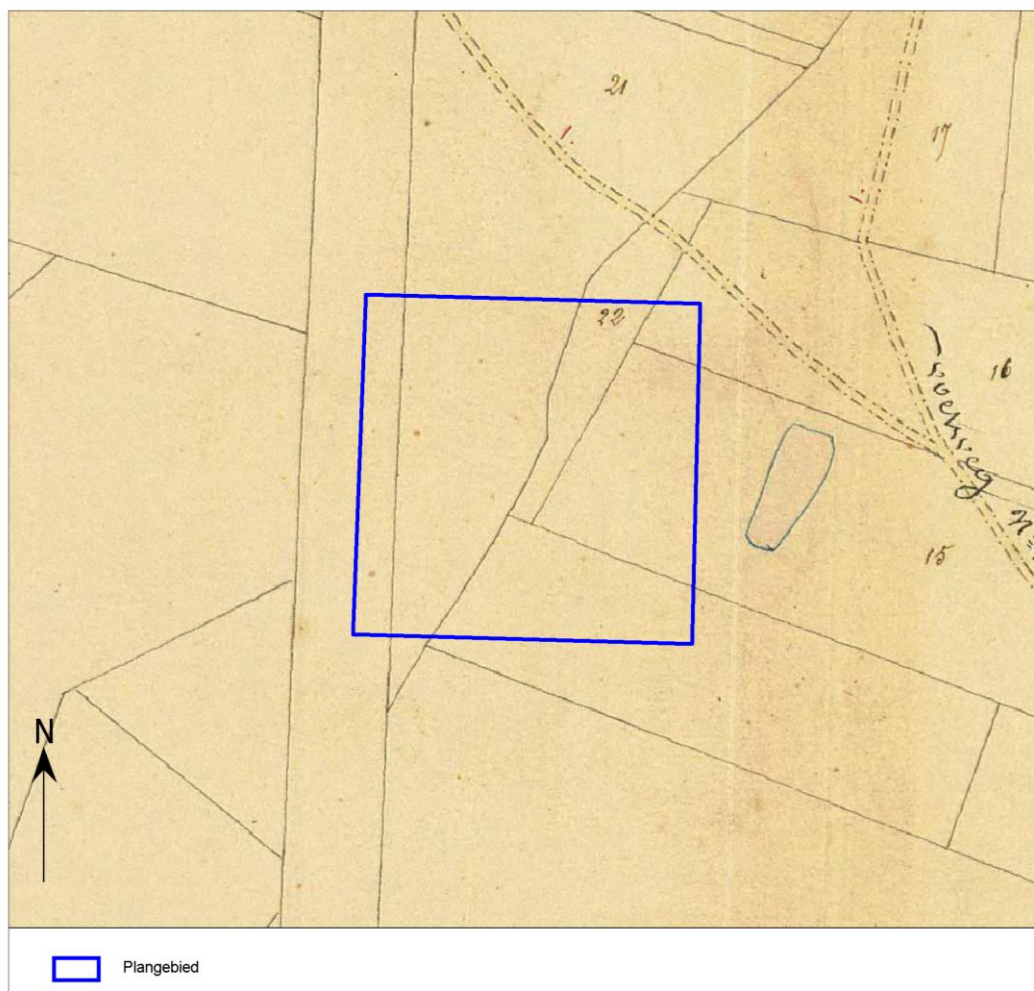
De Ferrariskaarten (Carte de Ferraris) zijn een verzameling van 275 gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Zij kwamen tussen 1771 en 1778 tot stand onder leiding van Joseph de Ferraris, generaal bij de Oostenrijkse artillerie, veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische en grootschalige kartering, zowel in “België” als in heel West-Europa.²⁵ Hieruit blijkt dat het plangebied onbebouwd is en in gebruik als bosgebied. Het is reeds gelegen aan de dreef die hierboven reeds beschreven is. De dreef is omzoomd door een bomenrij. Opvallend is eveneens de omringde zone palend ten oosten van het plangebied. Verder is de omgeving voornamelijk in gebruik als bosgebied, weiland of akkerland. Ten zuiden van het plangebied is alleenstaande bebouwing te situeren.

Afb. 11. Het plangebied op de Ferraris kaart.

²⁵ [Http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten](http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten).

Circa 60 jaar later werd de Atlas der Buurtwegen uitgegeven (afb. 12). Dit is een verzameling van boeken met overzichts- en detailplannen, daterend van rond 1840. Hierop valt af te lezen dat het plangebied eveneens onbebouwd is en gelegen aan de dreef. Het plangebied is eveneens gelegen over meerdere percelen. Ten oosten van het plangebied is een vijver te situeren. Eveneens is aan deze zijde een weg te situeren. Verder is de omgeving onbebouwd.

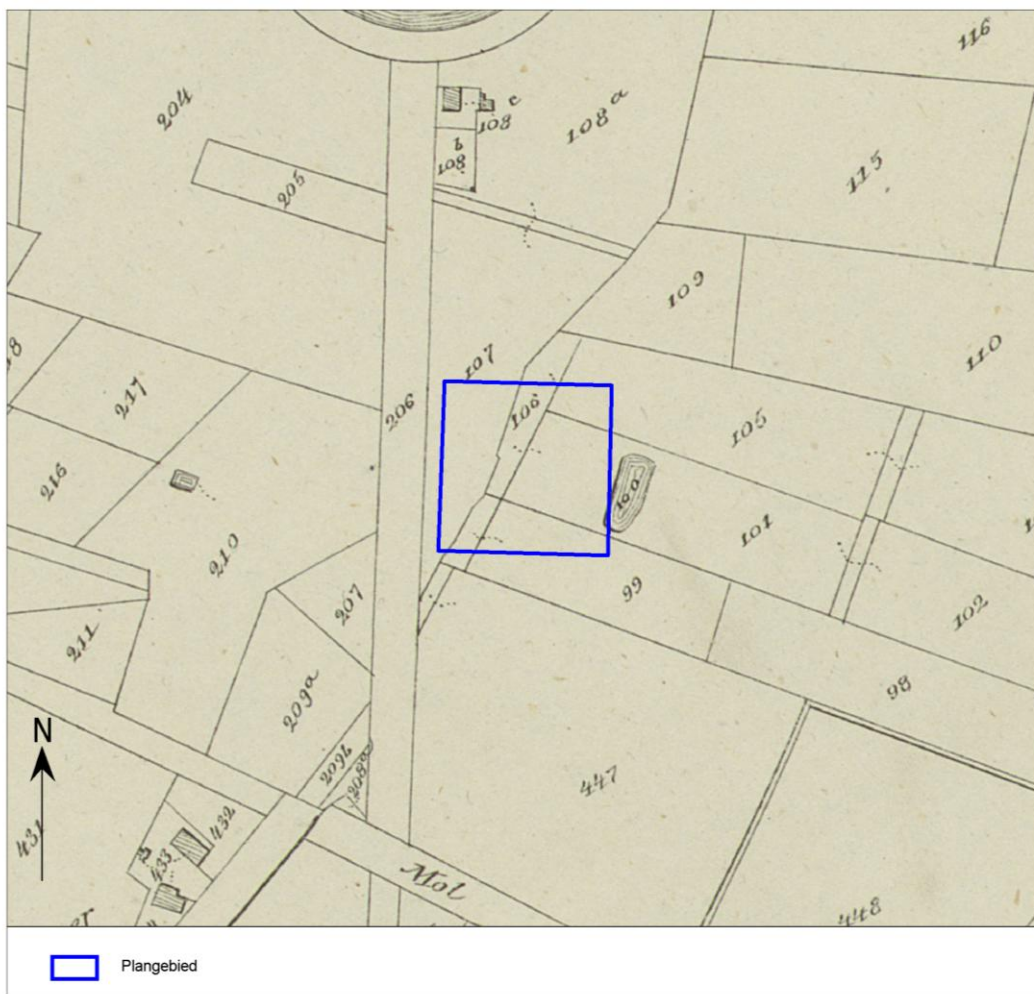
Afb. 12. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen.

Een zestal jaar later zijn de Vandermaelenkaarten samengesteld. Dit is een verzameling historische kaarten gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Zijn "*Carte topographique de la Belgique*" is gemaakt tussen 1846 en 1854 op 250 folio's op schaal 1: 20.000. Op deze kaart is te zien dat het plangebied onbebouwd is en in gebruik als bosgebied. Ten westen van het plangebied is de dreef te situeren. De omgeving is voornamelijk in gebruik als bosgebied. Ten oosten van het plangebied is een weg of waterweg te situeren. Ten noorden van het plangebied zijn alleenstaande huizen te situeren. Deze zijn gelegen aan het domein van het kasteel.

Afb. 13. Het plangebied op de Vandermaelenkaarten.

Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Deze kaarten waren een gecommmercialiseerde versie van het toenmalig kadaster van België en bevatten vele gegevens over gronden en percelen. Nadat Philippe Vandermaelen al in 1836 toelating had gekregen om de kadastragegevens te gebruiken en in kaart te brengen, kreeg ook Popp deze toelating in 1842. Door het overlijden van Popp werd zijn 'Atlas cadastral parcellaire de la Belgique' niet afgemaakt. Deze kaart toont ook dat het plangebied onbebouwd is en ten oosten van het plangebied een vijver of ven te situeren is. Ten noorden van het plangebied is het kasteel domein te situeren. Net daarvoor zijn de alleenstaande woningen, die ook hierboven reeds zichtbaar waren, te zien. Verder is de omgeving de bebouwd.

Afb. 14. Het plangebied op de Popp-kaarten.

De topografische kaart van 1873 toont eveneens dat het plangebied onbebouwd is en in gebruik door bosgebied. Doorheen het plangebied loopt een weg die een scherpe bocht naar het oosten maakt. Verder naar het oosten is een rivier gelegen. De omgeving is voor het grootste gedeelte in gebruik als bosgebied. In het zuiden is hier en daar een alleenstaande woning te situeren en ten noorden is het kasteeldomein gelegen.

Afb. 15. Het plangebied op de topografische kaart uit 1873.

De topografische kaart van 1904 toont weinig verschil. Enkel het centrale gedeelte kent momenteel geen weg meer. In het oostelijke gedeelte is nog wel een weg te situeren. Het overige gedeelte is in gebruik als bosgebied. De omgeving is onveranderd.

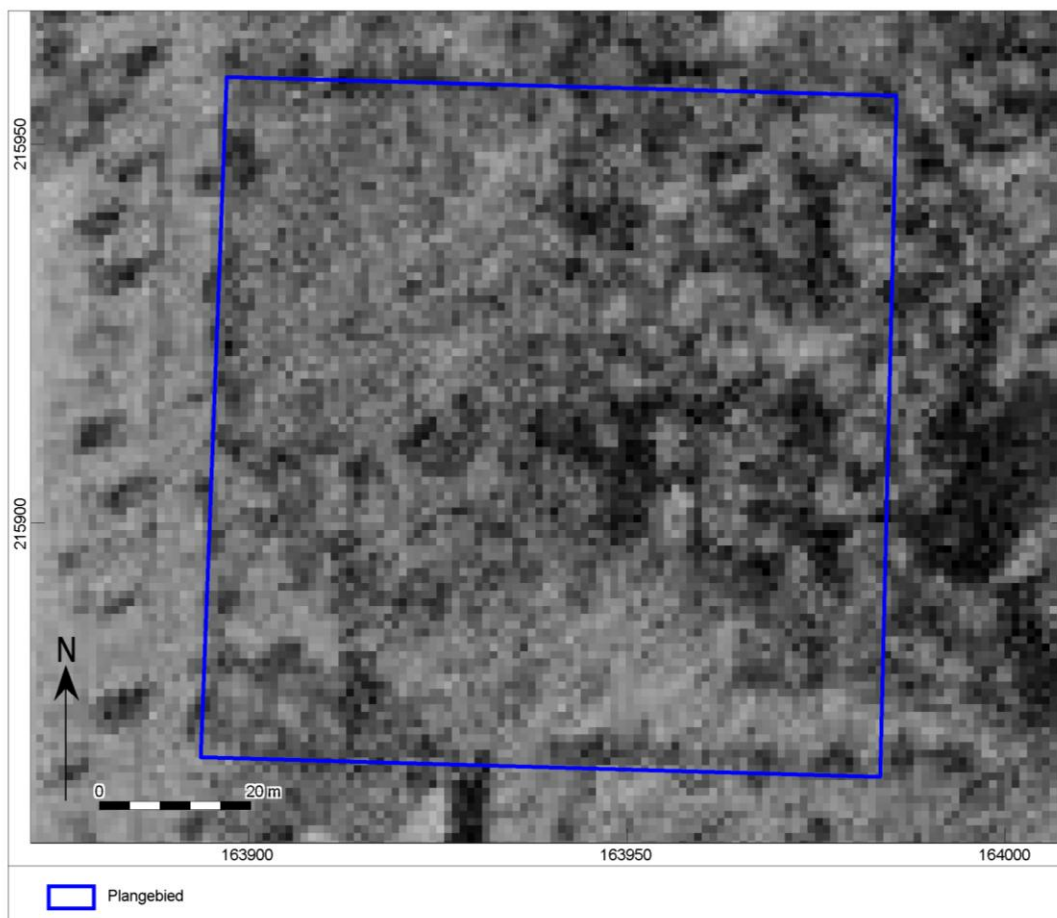
Afb. 16. Het plangebied op de topografische kaart uit 1904.

De topografische kaart van 1939 toont dat het gebied in gebruik is als bosgebied en dat doorheen het plangebied een soort weg, gracht of perceelgrens gelegen is. De locatie komt overeen met de plotse overgang op de DTM kaart. De omgeving is gelijkaardig met bovenstaande kaarten. Enkel ten zuiden van het plangebied is een gewestweg te situeren.

Afb. 17. Het plangebied op de topografische kaart uit 1939.

De luchtfoto van 1971 en 1979-1990 toont dat het plangebied gelegen is aan de dreef en in gebruik is als bosgebied.

Afb. 18. Het plangebied op de luchtfoto uit 1971.

Afb. 19. Het plangebied op de luchtfoto uit 1979-1990.

De luchtfoto van 2013-2015 toont dat het plangebied nog altijd in gebruik is als bosgebied. Ook ten westen van het plangebied is de dreef te situeren en ten zuiden van het plangebied is een gebouw gelegen. Verder is de omgeving voornamelijk bebost.

Afb. 20. Het plangebied op de luchtfoto uit 2013-2015.

1.2.4 Synthese

Momenteel is het plangebied in gebruik als bebost gebied. Dit bos zal een minimale verstoring veroorzaakt hebben aan het plangebied. Het plangebied heeft een oppervlakte van 8100m².

Het plangebied zal opnieuw verkaveld worden. Het huidige plangebied zal opgedeeld worden in drie kavels van elk 2700m². Binnen het plangebied zal een zone voor een gebouw van maximaal 400m² voorzien worden. Naast dit gebouw mogen eventueel bijgebouwen geplaatst worden. Omdat niet met zekerheid vastgesteld kan worden hoe groot de oppervlakte en diepte van de toekomstige verstoring zal zijn, wordt een totale verstoring van minimaal 100cm –mv voorgenomen voor het gehele plangebied.

Op basis van aardwetenschappelijke gegevens is het plangebied gelegen ten westen van een rivier. Het DTM en de bodemkaart tonen dat het plangebied laag gelegen is aan de vallei van de oostelijk gelegen rivier. Deze natte grond is minder interessant voor bewoning. Voor archeologische resten daterend vanaf het Laat-Paleolithicum tot Neolithicum is deze locatie interessant. Binnen het plangebied kunnen hoogteverschillen teruggevonden worden. Op basis van het profiel kan gezien worden dat er een gracht en twee kleine heuvels binnen het plangebied teruggevonden kunnen worden. Dit is mogelijk grotendeels natuurlijk. De 'gracht' is mogelijk het gevolg van de aanwezigheid van de wegen binnen het plangebied zoals de historische kaarten aangeven.

Op basis van de CAI kan geen betere verwachting van archeologische resten in de omgeving worden vastgesteld. De CAI geeft enkel archeologische resten daterend vanaf de Middeleeuwen aan. Dit wilt niet

zeggen dat er geen archeologische resten uit vroegere periodes kunnen voorkomen, enkel dat er nog niet voldoende onderzoek gedaan is in de omgeving. De kans op archeologische resten vanaf het Laat-Paleolithicum is middelhoog. Wel kan aangegeven worden dat het plangebied gelegen is aan de dreef van het Kasteel van 's Gravenwezel. Dit vierkant waterslot dateert uit de 15de eeuw. Op de historische kaarten is de vierkante omwalling te zien. Het plangebied is circa 200m van de toegang van dit kasteel gelegen. De kans op archeologische resten die geassocieerd kunnen worden met dit kasteel is laag.

Historisch kaartmateriaal toont aan dat het plangebied reeds vanaf de 18de eeuw bebost en onbebouwd is gebleven. Vanaf de 20ste eeuw is er eveneens een weg te situeren binnen het plangebied. Deze weg evolueert van een weg met een hoek naar het oosten tot een noordoost-zuidwest georiënteerde weg. Deze laatste komt overeen met het DTM. Verder heeft het altijd aan de dreef naar het kasteel gelegen. Op basis van deze gegevens is de kans op archeologische resten daterend vanaf de 18de eeuw laag.

1.2.5 Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie

De voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

Binnen het plangebied is een middelhoge kans op archeologische resten daterend vanaf het Laat-Paleolithicum tot het Neolithicum. Het plangebied is namelijk gelegen aan of in de vallei van de oostelijk gelegen rivier. Dit is een interessante landschapspositie, namelijk in de nabijheid van een vallei maar toch op een hoogte in de omgeving, voor archeologische resten daterend uit de Steentijd.

Archeologische resten daterend vanaf het Neolithicum hebben een lagere kans om voor te komen omwille van de nattere bodem binnen het plangebied. Deze nattere bodem biedt een ongunstige bewoningstoestand.

Historisch kaartmateriaal toont dat het plangebied vanaf de 18de eeuw in gebruik was als bosgebied. Doorheen het plangebied loopt vanaf de 20ste eeuw een weg. Deze weg verdwijnt echter waardoor er enkel nog een gracht overblijft. Eveneens tonen deze kaarten dat het plangebied vanaf deze periode gelegen is aan de dreef naar het kasteel van 's Gravenwezel. Omdat het plangebied circa 200m van de toegang naar dit kasteel gelegen is, is de kans klein dat er nog resten die geassocieerd kunnen worden met dit kasteel, teruggevonden kunnen worden.

De beantwoording van de volgende onderzoeksvraag *“Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?”* is als volgt:

Het plangebied zal opnieuw verkaveld worden. Het huidige plangebied zal opgedeeld worden in drie kavels van elk 2700m². Binnen het plangebied zal een zone voor een gebouw van maximaal 400m² voorzien worden. Naast dit gebouw mogen eveneens bijgebouwen geplaatst worden. Omdat niet met zekerheid vastgesteld kan worden hoe groot de oppervlakte en diepte van de toekomstige verstoring zal zijn, wordt een totale verstoring van minimaal 100cm –mv voorgenomen voor het gehele plangebied.

Dit kan als gevolg hebben dat eventuele archeologische resten verstoord worden.

De beantwoording van de laatste onderzoeksvraag: *“Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?”* is als volgt:

Het plangebied is onvoldoende onderzocht. Omwille van de kans op archeologische resten daterend vanaf het Laat-Paleolithicum tot Neolithicum en de onwetendheid van de mogelijke verstoringen binnen het plangebied wordt een landschappelijk bodemonderzoek geadviseerd. Dit onderzoek kan onderzoeken of de bodem intact is, eventuele archeologische resten kunnen voorkomen en of er reeds verstoringen voorkwamen binnen het plangebied.

1.2.6 Samenvatting

Binnen het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van deze resultaten kon een middelhoge kans op archeologische resten daterend vanaf het Laat-Paleolithicum tot het Neolithicum vastgesteld worden. Archeologische resten daterend vanaf het Neolithicum hebben een lagere kans om voor te komen omwille van de nattere bodem binnen het plangebied. Deze nattere bodem biedt een ongunstige bewoningstoestand. Historisch kaartmateriaal toont dat het plangebied vanaf de 18de eeuw in gebruik was als bosgebied. Eveneens tonen deze kaarten dat het plangebied vanaf deze periode gelegen is aan de dreef naar het kasteel van 's Gravenwezel. Omdat het plangebied circa 200m van de toegang naar dit kasteel gelegen is, is de kans klein dat er nog resten die geassocieerd kunnen worden met dit kasteel, teruggevonden kunnen worden.

Het plangebied zal opnieuw verkaveld worden. Omdat niet met zekerheid vastgesteld kan worden hoe groot de oppervlakte en diepte van de toekomstige verstoring zal zijn, wordt een totale verstoring van minimaal 100cm –mv voorgenomen voor het gehele plangebied. Dit kan als gevolg hebben dat eventuele archeologische resten verstoord worden.

Het plangebied is onvoldoende onderzocht. Omwille van de kans op archeologische resten daterend vanaf het Laat-Paleolithicum tot Neolithicum en de onwetendheid van de mogelijke verstoringen binnen het plangebied wordt een landschappelijk bodemonderzoek geadviseerd.

Literatuur

- Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016: Code van Goede Praktijk voor de uitvoering en rapportage over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2,0.
- Ervynck, A., S. Debruyne, R. Ribbens, 2015: *Assessment; Een handleiding voor de archeoloog*. Onroerend Erfgoed, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed.
- Ferraris, J., 1771-1778: *Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsendom Luik*.
- Goelaerts, S. & K. Beertenn, 2006: *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 16 Lier*. Vlaamse overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen.
- Jacobs, P., M. de Ceucelaire, E. Stevens & M. Verschuren, 1993: Philosophy and methodology of the new geological map of the Tertiary formations, Northwest Flanders, Belgium. *Bull Soc belge Géol* 102,
- Onbekend, 1840-1850: *Atlas der buurtwegen*.
- Schiltz, M., N. Vandenberghe & F. Gullentops, 1993: *Toelichting bij de Geologische kaart van België Vlaams Gewest. Kaartblad 16 Lier. Schaal 1:50.000*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Bestuur Natuurlijke Rijkdommen en Energie.
- Vandermaelen, F. , 1846-1854: *Cartes topographiques de la Belgique*.

Geraadpleegde websites

- <http://www.cartesius.be>
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>
- <https://id.erfgoed.net>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.
- Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.
- Afb. 3. De bestaande situatie van het plangebied.
- Afb. 4. De nieuwe situatie binnen het plangebied.
- Afb. 5. Locatiekaart van het plangebied op de Tertiair geologische kaart.
- Afb. 6. Locatiekaart van het plangebied op de Quartairgeologische kaart.
- Afb. 7. Het plangebied op de bodemkaart.
- Afb. 8. Het plangebied op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM), inclusief profiel hoogteverloop.
- Afb. 9. Het plangebied op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).
- Afb. 10. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.
- Afb. 11. Het plangebied op de Ferraris kaart.
- Afb. 12. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen.
- Afb. 13. Het plangebied op de Vandermaelenkaarten.
- Afb. 14. Het plangebied op de Popp-kaarten.
- Afb. 15. Het plangebied op de topografische kaart uit 1873.
- Afb. 16. Het plangebied op de topografische kaart uit 1904.
- Afb. 17. Het plangebied op de topografische kaart uit 1939.
- Afb. 18. Het plangebied op de luchtfoto uit 1971.
- Afb. 19. Het plangebied op de luchtfoto uit 1979-1990.
- Afb. 20. Het plangebied op de luchtfoto uit 2013-2015.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.